

"AZƏRBAYCAN MƏKTƏBİ" JURNALI MİLLİ-MƏDƏNİ İRSİMİZİN AYRILMAZ HİSSƏSİDİR

HÜMEYİR ƏHMƏDOV

Pedaqogika elmləri doktoru, professor, Rusiya Təhsil Akademiyasının xarici üzvü, RTA-nın əməkdar elm və təhsil xadimi. E-mail: humeyir@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-0019-4266>

Məqaləyə istinad:

Əhmədov H. (2024). "Azərbaycan məktəbi" jurnalı milli-mədəni irsimizin ayrılmaz hissəsidir. *Azərbaycan məktəbi*. № 4 (709), səh. 127-132

DOI: 10.30546/32898065.2024.4.135

Məqalə tarixçəsi

Göndərilib: 31.10.2024

Qəbul edilib: 18.11.2024

ANNOTASIYA

Azərbaycan pedaqoji fikrinin formalaşmasında aparıcı qüvvələrdən biri kimi qəbul edilən, hazırda Azərbaycan Respublikası Elm və Təhsil Nazirliyinin elmi-nəzəri və pedaqoji jurnalı olan "Azərbaycan məktəbi" ölkəmizdə ən uzunömürlü pedaqoji mətbuat orqanıdır. Jurnal fəaliyyəti dövründə mürəkkəb situasiyalarda təhsilimizə dayaq olmuş, yeni formalaşmağa başlayan elmimizin, Azərbaycan pedaqoji fikrinin, məktəbimizin keşiyində durmuş, dövrün basqılarına sinə gərərək, müəllimlərin və pedaqoji işçilərin yaxın dostu, həmkarı kimi çıxış etmiş, yeni fikirlərin, qabaqcıl pedaqoji təcrübənin, innovasiyalar və texnologiyaların təbliğatçısı və tədqiqatçısı olmuşdur. "Azərbaycan məktəbi"nin adı həm də SSRİ miqyasında tanınan pedaqoji jurnallar sırasında çəkilməmişdir. Azərbaycan təhsilinin inkişaf tarixi də pedaqoji fikir tariximizlə eyni müstəvidə cilalanır. Ən qiymətli pedaqoji fikirlər, ilk növbədə, pedaqoji mətbuatdan, "Azərbaycan məktəbi" jurnalında nəşrə başladığı dövrdən yayılır. Məqalədə "Azərbaycan məktəbi" jurnalının yaranması, keçdiyi tarixi mərhələlər, Azərbaycan pedaqogika elmi və Azərbaycan mətbuatı tarixində yeri və rolu təqdim edilir. Eyni zamanda pedaqoji mətbuat tariximizin inkişafına mühüm töhfələr vermiş görkəmli pedaqoqlarımız haqqında məlumatlar verilir.

Açar sözlər: "Azərbaycan məktəbi" jurnalı, maarifçilik, pedaqoji mətbuat, təhsil tarixi, qabaqcıl pedaqoji təcrübə.

THE AZERBAIJAN JOURNAL OF EDUCATIONAL STUDIES IS AN INTEGRAL PART OF OUR NATIONAL AND CULTURAL HERITAGE

HUMEYIR AHMADOV

Doctor of Sciences in Pedagogy, Professor, Foreign member of the Russian Academy of Education, Honored Scientist and Educator of the Russian Academy of Education. E-mail: humeyir@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-0019-4266>

To cite this article:

Ahmedov H. (2024). The Azerbaijan Journal of Educational Studies is an integral part of our national and cultural heritage. *Azerbaijan Journal of Educational Studies*. Vol. 709, Issue IV, pp. 127-132

DOI: 10.30546/32898065.2024.4.135

ABSTRACT

The Azerbaijan Journal of Educational Studies, the scientific-theoretical and pedagogical journal of the Ministry of Science and Education of the Republic of Azerbaijan, which is considered one of the leading forces in the formation of the Azerbaijani pedagogical opinion, is the longest-lived pedagogical press in our country. Throughout its activity, the journal has supported our education system in complex situations, stood guard over our newly formed science, Azerbaijani pedagogical thought, and our schools, braved the pressures of the times, and acted as a close friend and colleague of teachers and pedagogical staff. It has also served as a promoter and researcher of new ideas, advanced pedagogical practices, innovations, and technologies. The name of the Azerbaijan Journal of Educational Studies is also mentioned among the well-known pedagogical journals throughout the USSR. The history of the development of Azerbaijani education has also been refined on the same level as the history of our pedagogical thought. The most valuable pedagogical ideas spread, first and foremost, through the pedagogical press, starting from the period when they were first published in the Azerbaijan Journal of Educational Studies. The article presents the creation of the Azerbaijan Journal of Educational Studies, its historical stages, and its place and role in the history of Azerbaijani pedagogical science and Azerbaijani press. At the same time, it provides information about our outstanding educators who made important contributions to the development of our pedagogical press history.

Keywords: Azerbaijan Journal of Educational Studies, enlightenment, pedagogical press, history of education, advanced pedagogical practice.

Article history

Received: 31.10.2024

Accepted: 18.11.2024

“Azərbaycan məktəbi” jurnalı Azərbaycan milli təhsilinin salnaməsidir. Onun səhifələrində xalqımızın ən görkəmli pedaqoqları, elm, sənət adamları, maarifçilər, metodistlər, məktəb rəhbərləri çıxış edib, təhsilimizin uğurları və inkişaf yolları haqqında öz dəyərli fikirlərini pedaqoji ictimaiyyətə çatdırıblar.

Görkəmli pedaqoqlar həmişə bu fikirdə olmuşlar ki, məktəb təcrübəsində, ümumiyyətlə, pedaqoji sahədə əldə edilmiş təcrübələrə zəngin mənəvi sərvət kimi ancaq pedaqoji mətbuatın səhifələrində rast gəlmək olar. Bu məqalələr qiymətli məxəzlər kimi nəsillərə miras qalıb. Azərbaycanın görkəmli pedaqoq alimləri professorlar Əhməd Seyidov, Mehdi Mehdizadə, Mərdan Muradxanov kimi korifeylərin fundamental elmi əsərləri ilə zənginləşdirilib, sonrakı nəsillər pedaqoqların Nurəddin Kazımov, Hüseyin Əhmədov, Əjdər Ağayev, Yusif Talıbov, Əliheydər Həşimov, Zəhid Qaralov, Fərrux Rüstəmov, Akif Abbasov, Müseyib İlyasov, Hikmət Əlizadə, Həsən Bayramov və başqalarının gərgin əməyi sayəsində xəzinələşdirilən pedaqoji fikir tariximiz “Azərbaycan məktəbi”nin əsas məzmununu təşkil edib. Pedaqoji işçilər onları düşündürən məsələlərlə əlaqədar bu pedaqoji fikirlərdən zaman-zaman bəhrələnilib, jurnalda çap olunan aktual məsələlərin gərgin axtarışların nəticəsi olduğunu bir daha yəqin ediblər. Azərbaycanın istedadlı pedaqoq-psixoloq alimlərinin yetişməsində, onların irsinin işıqlandırılmasında “Azərbaycan məktəbi”nin rolu danılmazdır.

“Azərbaycan məktəbi” jurnalı milli-mədəni irsimizin ayrılmaz hissəsi olan mətbuat tarixinə, o cümlədən pedaqoji mətbuata, ayrı-ayrı qəzet və jurnallarda təlim-tərbiyə məsələlərinin oxuculara çatdırılmasına biganə qalmayıb. “Əkinçi”dən tutmuş “Kəşkül”, “Yeni fikir”, “Dəbistan”, “Məktəb”, “Molla Nəsrəddin” kimi qəzet və jurnalların pedaqoji ideyaları necə yaymasına ayrıca məqalələr həsr etməklə çox faydalı iş görüb. Jurnal Azərbaycanda məktəbəqədər tərbiyə müəssisələrinin, uşaq təşkilatlarının tarixi ilə də oxucuları tanış edib. Sovet məktəblərinin inkişaf tarixini, onun dinamikasını göstərən məqalələrin, orta və ali məktəb təhsili

sahəsində əldə etdiyimiz tarixi nailiyyətlərin oxuculara çatdırılması jurnalın başlıca vəzifəsi olub. Akademik Mehdi Mehdizadənin, professor Əhməd Seyidov, Mərdan Muradxanovun və onlarla məşhur pedaqoq alimin Azərbaycanda xalq təhsilinin inkişaf yoluna həsr edilmiş silsilə məqalələri bu cəhətdən təqdirəlayiqdir. Beləliklə, respublikamızda xalq maarifinin inkişaf tarixinin müxtəlif məsələlərinə dair dərc edilən ayrı-ayrı məqalələr təkcə həmin məsələlər haqqında oxuculara konkret məlumat verməklə qalmayıb, nəticə etibarlı ilə Azərbaycanda məktəb və pedaqoji fikrin bitkin tarixini yaratmağa da əlverişli zəmin hazırlayıb. Bu, jurnalın mühüm xidmətlərindən sayılmalıdır. 1924–1930-cu illərdə “Yeni məktəb”, 1930–1941-ci illərdə “Müəllimə kömək” adlandırılıb, 1943-cü ildən başlayaraq “Azərbaycan məktəbi” adı ilə dərc olunub. Azərbaycanda “Dəbistan” (1906-1907), “Rəhbər” (1906-1907), “Məktəb” (1911-1920), “Xalq maarifi” (1920 – cəmi bir nömrə), “Maarif və mədəniyyət” (1923-1927) jurnallarının ardınca ilk uzunmüddətli pedaqoji jurnal – “Azərbaycan məktəbi” jurnalının təməli qoyuldu (Əhmədov, 2019).

“Azərbaycan məktəbi” jurnalı Azərbaycan maarifinin uzun müddət fəaliyyətinin həqiqi tarixi, onun güzgüsü olmaqla yanaşı, hər bir pedaqoqun, məktəb rəhbərinin də həyatının, uğurlarının və müvəffəqiyyətsizliyinin həqiqi göstəricisi sayıla bilər.

Jurnalın xalqımızın maariflənməsindəki əməli köməyini Xalq maarifinin inkişafı üzrə ayrı-ayrı dövrlərdə irəli sürülmüş vəzifələrlə necə ayaqlaşdığını xatırlamaqla da duya bilirik. Belə ki, ötən əsrin iyirminci illərində savadsızlığın kütləvi şəkildə ləğvi tələbi irəli sürüldü. Jurnal bu ümummilli işə fəal qoşuldu. Otuzuncu illərdə icbari ibtidai təhsili həyata keçirmək vəzifəsi irəli sürüldü. “Azərbaycan məktəbi” jurnalı da fəaliyyətini bu istiqamətə yönəltdi.

Qırxıncı illərdə icbari 7 illik təhsilə keçmək vəzifəsinin yerinə yetirilməsində jurnal geniş fəaliyyət göstərmişdir.

Əlli-altmışıncı illərdə icbari 9 və 11 illik təhsil sisteminə keçid geniş ölçüdə aparılıb. Jurnal

bu sistemə keçidə elmi-pedaqoji istiqamət verib, faydalı təcrübənin öyrənilib yayılmasında çox səmərəli iş aparıb.

Yetmişinci illərin əvvəllərindən başlayaraq, jurnal təhsilin elmi-nəzəri problemlərinin həllinə kömək göstərən tədqiqat nəticələrinin çapına daha çox yer verməkdə idi (Qaralov, 1999).

Bu dövrdə 11 illik təhsilin həyata keçirilməsinə, məktəb şəbəkəsinin genişləndirilməsinə, təhsil-tərbiyə müəssisələrində keyfiyyətin artırılmasına xüsusi qayğı göstərildi.

Təhsil sisteminin təkmilləşdirilməsi, pedaqoji işin keyfiyyətinin artırılması, ali təhsilli kadrların sayının çoxalması, bunlarla bərabər pedaqoji və psixoloji elmlərin inkişaf sürətinin artması jurnalın da işini çoxaldırdı. Ona görə də, jurnala əlavə kimi fənlər üzrə 1947-1976-cı illər arasında 8 adda metodik məcmuələr yaratmaq zərurətə çevrildi.

Bu tədbir imkan verdi ki, "Azərbaycan məktəbi" jurnalı pedaqogika nəzəriyyəsi və tarixi problemlərinə, məktəbsünəsləşmə məsələlərinə aid materialların işıqlandırılmasına daha çox yer ayıra bilsin.

Azərbaycanda pedaqoji fikrin inkişafında "Azərbaycan məktəbi" jurnalının misilsiz xidmətləri vardır. "Yeni məktəb" və "Müəllimə kömək"dən daha irəli gedərək "Azərbaycan məktəbi" jurnalının maraq dairəsi daha geniş olub. Xalqımızın zəngin mədəniyyət tarixinin müxtəlif problemləri, pedaqoji fikrimizin nadir inciləri, görkəmli yazıçı və maarifpərvərlərin pedaqoji fikirləri ilk dəfə məhz bu jurnal vasitəsilə oxucularımıza çatdırılıb. Jurnal pedaqoqların zəngin pedaqoji irsinin təbliğində səmərəli fəaliyyət göstərib. "Azərbaycan məktəbi" jurnalı dövrün mühüm aktual pedaqoji, psixoloji və metodik məsələlərinin öyrənilməsində və şərhində, elmi tədqiqatların ən mühüm nəticələrinin müəllimlərə çatdırılmasında, eyni zamanda təlimin məzmun, forma və metodlarının təkmilləşdirilməsində, müasir dərəcə verilən tələblərin həyata keçirilməsində və müxtəlif fənlərarası tədris materiallarının əlaqələndirilməsində qazanılan təcrübələrin ümumiləşdirilməsinə ardıcıl diqqət yetirib. Jurnalın respublikamızdan və ölkəmizdən

kənardakı oxucuları onu pedaqoji ictimaiyyətimizin sevimli jurnalı kimi dəyərləndiriblər.

"Azərbaycan məktəbi"nin təhsilimizin tarixindəki ən böyük xidmətlərindən biri də jurnalın Azərbaycan məktəb və pedaqoji fikir tarixinin müxtəlif problemlərinə aid vaxtaşırı məqalələr dərc etməkdən ibarət idi. Azərbaycanlı oxucular Azərbaycan məktəbinin və Azərbaycan pedaqoji fikrinin inkişaf tarixi ilə sistemli və ardıcıl şəkildə məhz bu jurnalda tanış olublar. Xalqımızın çoxəsrlik və zəngin mədəniyyət tarixinin tərkib hissəsi olan məktəb və pedaqoji fikrin bir sıra aktual problemlərinə həsr edilmiş ən dəyərli məqalələri "Azərbaycan məktəbi"nin səhifələrində oxunurdu. Jurnal keçmiş mədəni irsimizə hörmət və həssaslıqla yanaşdığı kimi, müasir məktəbimizin inkişaf yollarının da düzgün istiqamətləndirilməsində yardımçı olub.

"Azərbaycan məktəbi" jurnalı onun qarşısında qoyulan vəzifələrin, o cümlədən təlimin məzmununun təkmilləşdirilməsi, şagirdlərin əxlaqi tərbiyəsinin və əməyə hazırlanmasının günün tələbləri səviyyəsinə qaldırılması, ümumi orta icbari təhsilə keçidin bütövlükdə başa çatdırılması və bu yolla qazanılmış təcrübənin öyrənilib ümumiləşdirilməsi kimi elmi-pedaqoji borcun yerinə yetirilməsinə səy göstərirdi. Beləliklə də, bu problemlər üzrə jurnal elmi-nəzəri pedaqoji məqalələr verməklə Azərbaycanda pedaqoji fikrin inkişafına və formalaşdırılmasına güclü stimula yaradırdı. Bu məqsədlə jurnal sovet pedaqogikası və məktəb psixologiyasının bütün sahələrinə fəal müdaxilə edirdi. Bunun üçün jurnal dövrün ən mühüm və aktual məsələlərinə həsr edilmiş yazılarla yanaşı 12 daimi rubrikadan, 23 yardımçı rubrikadan, habelə bir neçə dəyişən rubrikadan istifadə edirdi (Məmmədova, 2019).

"Azərbaycan məktəbi" jurnalının səhifələrində dünya və rus klassik pedaqoqlarının mütərəqqi fikirlərinin, SSRİ xalqlarının görkəmli maarifçilərinin təbliğində Azərbaycan alimlərindən B.B. Komarovski, A.O. Makovelski, Ə.Y. Seyidov, M.Ə. Muradxanov, A.A. Abbaszadə, R.Ə. Əfəndizadə, Ə.K. Zəkuzadə, Ə.Ş. Həşimov, H.M. Əhmədov, Ə.M. Tağıyev, Ə.Ə. Qədimbəyova, M. Məhərrəmov, Y.Ş. Kərimov, Z.İ. Qaralov, İ.A. Mollayev,

Ə.M. Qarabağlı, Ə.S. Tağıyev, Ş.A. Mikayılov, İ.İ. Əliyev, R.L. Hüseynzadə, O.Q. Həsənli, M.İ. İlyasov, F.A. Rüstəmov, H.B. Bayramoğlu, V.C. Xəlilov, İ.H. Cəbrayılov, psixoloqlardan Ə.S. Bayramov, Ə.Ə. Əlizadə, R.İ. Əliyev və onlarla başqalarının məqalələri az rol oynamayıb. Bu görkəmli pedaqoqlar içərisində Əjdər Ağayev davamlı jurnalistlik fəaliyyəti ilə də təhsilin və pedaqogika elminin inkişafına təsir göstərmişdir. O, "Azərbaycan məktəbi" jurnalının səkkiz metodik əlavəsi ilə birlikdə baş redaktoru olarkən (1974-1981) pedaqogikanın elmi-nəzəri və metodiki problemlərinin üzə çıxarılması və həllinə kömək edən onlarla məqalənin nəşri vasitəsi ilə təhsilin nəzəri və təcrübi məsələlərinin yayılmasını təmin edib (Əhmədov, 2017). Burada Azərbaycan xalq yaradıcılığına dair qiymətli fikirləri oxucuların diqqətinə çatdıran və mərhum akademik Hüseyn Əhmədovun qeyd etdiyi kimi xalq pedaqogikası sahəsinin "həm ilk sıravisi, həm də ilk generalı" olan Əliheydər Həşimovu da vurğulamaq mümkündür (Məmmədova, 2019).

"Azərbaycan məktəbi" jurnalının tarixi boyunca bir sıra görkəmli şəxslər redaktorlar olub: jurnalın ilk baş redaktoru Azərbaycan SSR xalq maarif komissarı, görkəmli pedaqoq Mustafa Quliyev olub (1924-1928). Daha sonra jurnala Abbas Sultanov (1928-1929), Qılıncinski (1930), Mikayıl Rəhimli (1932), Pənah Qasımov (1935-1936), İsmayıl Qasımov (1937-1940), Rüstəm Hüseynov (1940-cı ilin sonlarında və 1948-1963-cü illərdə), Laləzar Mustafayeva (1941-1943), Ə.M. Qafarlı (1947), Rüstəm Hüseynov (1948-1963), Əkbər Mirzəyev (1963-1974), Əjdər Ağayev (1974-1981), Zəhra Əliyeva (1981-2006), Nəcəf Nəcəfov (2006-2018), Rahil Nəcəfov (2018-2021) rəhbərlik edib. Hazırda jurnalın baş redaktoru Arzu Soltandır¹.

"Azərbaycan məktəbi"nin çox mühüm xidmətlərindən biri də qadın azadlığı, qadın təhsili

ilə bağlı məqalələrin yer almasıdır. Məlum olduğu kimi, Azərbaycan maarifçilərinin böyük bir dəstəsi, başda M.F. Axundov, H. B. Zərdabi olmaqla Qori Seminariyasının məzunlarından Firidun bəy Köçərli, Rəşidbəy Əfəndiyev, Nəriman Nərimanov və onlarla başqaları uzun illər qadın təhsili uğrunda mübarizə aparıblar. Onların bu arzularının da reallaşmasında "Azərbaycan məktəbi"ndə dərc edilən məqalələrin təsiri az olmayıb. Vaxtı ilə ibtidai təhsil arzusunda olan Azərbaycan qadını bu gün nəinki oxuyur, dərs alır, o həm də oxudur, dərs verir. Bu gün Azərbaycan qadını müstəqil Azərbaycan dövlətini idarə edir və dövlətçiliyimizin keşiyində durur (Əhmədov, 2019).

Müstəqilliyimizin ilk illərində "Azərbaycan məktəbi" jurnalı bir çox problemlərlə və bağlanmaq təhlükəsi ilə üzləşdi. Yalnız ulu öndər Heydər Əliyevin xalqın tələbi ilə hakimiyyətə qayıdışı təhsilin bütün sahələrində olduğu kimi, pedaqoji mətbuat orqanlarının, o cümlədən "Azərbaycan məktəbi" jurnalının normal fəaliyyət göstərməsinə imkan və şərait yaratdı. Bu gün jurnal Azərbaycan təhsil sistemində, uğurla davam edən islahat prosesinə bacardığı qədər töhfə verir. Azərbaycan dövlətinin, hökumətin təhsilə göstərdiyi diqqət və qayğı jurnalda dərc olunan məqalələrin əsas qayəsini təşkil edir².

Müasir dövrdə jurnalda "Təhsil texnologiyaları", "Təhsil tarixi", "Təhsil siyasəti", "Pedaqogika", "Metodika", "Kurikulum", "Psixologiya", "Beynəlxalq təcrübə" rubrikaları yer almaqdadır. Azərbaycan Respublikasında Təhsilin İnkişafı üzrə Dövlət Strategiyası və digər mühüm dövlət əhəmiyyətli layihələrin icrasında "Azərbaycan məktəbi" jurnalının əməyi böyükdür.

100 yaşını qeyd edən "Azərbaycan məktəbi" bugünkü səviyyəsində öz səlflərinin layiqli, ardıcıl davamçısı kimi çıxış edir, elmi-nəzəri və pedaqoji jurnal kimi öz statusunu saxlaya bilər.

¹ https://as-journal.edu.az/aboutus_az

² <http://edu.gov.az/az/page/13/391>

İstifadə edilmiş ədəbiyyat

- ¹ Əhmədov, H.H. (2017). Azərbaycanca təhsil və pedaqogika elminin cəfəqş alimi // Azərbaycan məktəbi” jurnalı, №5, s. 27-35.
- ² Əhmədov, H.M. (2019). “Azərbaycan məktəbi” jurnalının sələfləri və pedaqoji mətbuat tarixindəki xidmətləri // Azərbaycan məktəbi. № 1 (686), s. 183–199.
- ³ Məmmədova, E.N. (2019). Xalq pedaqogikasının tədqiqi məsələləri “Azərbaycan məktəbi”nin və onun əlavələrinin müstəvisində // Azərbaycan dili və ədəbiyyatı tədrisi - 65. № 1, s. 70-79.
- ⁴ Məmmədova, E.N. (2019). “Azərbaycan məktəbi” jurnalının nəşri tarixindən (1924-1991-ci illər). Bakı. “Ərgünəş” FM nəşriyyatı. 2019, 269 s.
- ⁵ Qaralov, Z.İ. Azərbaycan maarifçiliyinin güzgüsü // Azərbaycan məktəbi, 1999, № 6, s. 98-11.
- ⁶ <http://edu.gov.az/az/page/13/391>
- ⁷ <https://www.old.muallim.edu.az/news.php?id=4560%E2%A6%81>
- ⁸ https://as-journal.edu.az/aboutus_az